

ПСИХОЛОГІЯ

[https://doi.org/10.58442/3041-1858-2025-32\(61\)-14-36](https://doi.org/10.58442/3041-1858-2025-32(61)-14-36)
УДК159.9-051:005.336.2/.5-043.83(477)

Брюховецька Олександра Вікторівна,
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології та особистісного розвитку
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту освіти».
Київ, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0002-4884-2878>
ciparisab011@gmail.com

Чаусова Тетяна Володимирівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та особистісного розвитку
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту освіти».
Київ, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0001-9005-9089>
tvchausova@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ В УМОВАХ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті презентовано результати теоретичного аналізу особливостей організаційно-психологічний супровід формування професійно важливих якостей у майбутніх психологів. Виокремлено три ключові підходи до визначення поняття «професійно важливі якості» (ПВЯ). Встановлено, що професійно важливі якості є окремими динамічними рисами особистості, окремими психічними і психомоторними властивостями (виражаються рівнем розвитку відповідних психічних і психомоторних процесів), а також фізичними якостями, що відповідають вимогам до людини певної професії і сприяють успішному оволодінню цією професією. Виявлено відсутність єдиного консенсусу щодо вичерпного переліку професійно важливих якостей психолога та охарактеризовано ключові професійно важливі якості психолога: професійна компетентність, комунікативні здібності, емоційна стійкість, професійна спостережливість, критичне мислення, професійна етика і культура, цілеспрямованість та організованість, психологічна стабільність, автентичність та прийняття, рефлексивність

та самоусвідомлення. Проаналізовано чотирирівневу структуру професійно важливих якостей психолога. Констатовано необхідність організаційно-психологічного супроводу формування професійно важливих якостей майбутніх психологів, що передбачає систему організаційних заходів, визначення змісту, створення оптимальних організаційно-психологічних умов, розробку комплексу взаємопов'язаних інноваційних форм і методів для підтримки формування ПВЯ психологів під час їхньої професійної підготовки. Визначено та охарактеризовано основні компоненти організаційно-психологічного супроводу: цільовий, організаційний, змістовий, результативний. Підкреслено, що організаційно-психологічний супровід майбутніх психологів має реалізовуватися через модернізовану психологічну службу закладу вищої освіти. Розкрити переваги організаційно-психологічного супроводу майбутніх психологів в контексті сучасної України.

Ключові слова: професійно важливі якості; майбутні психологи; формування професійно важливих якостей; психологічний супровід; організаційно-психологічний супровід.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми / Statement of the problem. В умовах сьогоденної України, яка переживає складні випробування війною, економічними викликами та соціальними трансформаціями, професія психолога набуває особливого значення. Основним інструментом діяльності психолога, поряд із психологічними методиками та технологіями, є його власна особистість – унікальна структура індивідуальних якостей, сформованих на основі природних властивостей у процесі взаємодії з навколишнім середовищем.

У сучасних українських реаліях вимоги до особистості психолога зростають експоненційно. Психолог сьогодні має бути готовим працювати з травмами війни, втратами, вимушеним переселенням, адаптацією ветеранів, підтримкою родин військових та іншими специфічними викликами, з якими стикається українське суспільство.

Фахова підготовка українських психологів потребує трансформації відповідно до нагальних потреб суспільства. У закладах вищої освіти майбутній фахівець має оволодіти не лише традиційними компетенціями з психодіагностики, психокорекції, консультування та психотерапії, а й спеціалізованими знаннями з психології кризових станів, травматерапії, роботи з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) та іншими актуальними для України напрямками.

Особливого значення набувають професійно важливі якості психолога в українському контексті:

- стресостійкість та вміння працювати у кризових умовах;
- емпатія до людей, що переживають військові травми;
- гнучкість у застосуванні методів в умовах обмежених ресурсів;
- готовність до мобільності та надання допомоги у різних регіонах;
- здатність до професійної самопідтримки для запобігання вигорання.

Формування цих якостей стає передумовою ефективного виконання професійних функцій на всіх етапах становлення особистості українського психолога, який сьогодні покликаний не лише допомагати окремим людям, а й сприяти психологічному відновленню та резильєнтності суспільству.

Аналіз вітчизняного досвіду підготовки психологів в умовах військового конфлікту та соціально-економічних викликів сучасної України виявляє суттєвий розрив між традиційною системою навчання та реальними потребами суспільства. В українських реаліях сьогодення стає очевидним, що існуюча модель освіти не забезпечує формування психолога-професіонала, здатного ефективно працювати з травмами війни, втратами, адаптацією внутрішньо переміщених осіб та іншими гострими проблемами українців.

Рівень професіоналізму сучасного українського психолога визначається не лише теоретичними знаннями чи стажом роботи, але й наявністю специфічних професійно важливих якостей, особливо затребуваних у воєнний та повоєнний період. Саме тому пріоритетним стає не просто підвищення рівня академічної підготовки майбутніх психологів, а розробка системи організаційно-психологічного супроводу їхнього професійного становлення з урахуванням викликів, з якими стикається українське суспільство.

Результати аналізу теорії та практики професійної підготовки психологів в Україні демонструють критично недостатній рівень сформованості таких необхідних сьогодні якостей, як кризова компетентність, здатність працювати з травмою, стресостійкість та резильєнтність. Це зумовлює нагальну потребу в розробленні адаптованої до українських реалій системи організаційно-психологічного супроводу та впровадженні моделі цілеспрямованого формування професійно важливих якостей майбутніх психологів.

Така модель має враховувати специфіку роботи психолога в умовах воєнного стану, необхідність швидкого реагування на масові психологічні травми населення та потребу в фахівцях, готових працювати як з цивільним населенням, так і з військовими, їхніми родинами, та громадами, що

відновлюються після окупації чи руйнувань. Інтеграція цих компонентів у процес професійної підготовки дозволить сформувати нове покоління українських психологів, здатних ефективно відповідати на безпрецедентні виклики сьогодення та сприяти психологічній відбудові нації.

Аналіз (основних) останніх досліджень і публікацій / Analysis of (major) recent research and publications. У наукових працях висвітлено особливості особистості психолога (М. Амінов, Н. Дідик, Л. Карамушка, В. Панок, Н. Пов'якель, В. Рибалка, Н. Чепелева) та його професійного становлення (Г. Абрамова, О. Бондаренко, Ж. Вірна, Л. Долинська, І. Зязюн, Т. Ільїна, О. Кондрашихіна, Н. Коломінський, І. Мартинюк, Н. Метельська, В. Панок, Ю. Паршина, Н. Пов'якель, Н. Пророк, В. Семиченко, Л. Уманець, Н. Чепелева, Н. Шевченко, Л. Шнейдер та ін.). Методологічні та теоретичні аспекти професійної підготовки психологів розглядалися у працях Г. Балла, О. Бондаренка, Л. Бурлачука, Р. Мей та ін. Визначенням професійно важливих якостей займалися М. Громкова, О. Гура, О. Смірнова та інші; розкриттям сутності переходу від психологічної властивості до професійно важливої якості – Л. Бурлачук, Ж. Вірна, С. Гончаренко, Л. Карамушка, З. Карпенко, С. Максименко, В. Панок, Н. Пов'якель, Т. Титаренко, Н. Чепелева, Н. Шевченко, Т. Щербакова та інші; визначенню професійно важливих якостей психолога присвячені роботи Ж. Вірної, В. Панка, Н. Чепелевої, Н. Шевченко та інших.

Аналізуючи наукові праці з підготовки психологів крізь призму сучасних українських реалій, можна відзначити консенсус учених щодо необхідності трансформації освітнього процесу. Професійна підготовка психологів в Україні, що стикається з наслідками повномасштабної війни, має здійснюватися у новій особистісно орієнтованій парадигмі, яка враховує специфічні виклики українського суспільства. Така парадигма передбачає цілеспрямовану актуалізацію професійно важливих якостей, що відповідають актуальним потребам населення України: здатність працювати з гострою травмою та втратою, компетентність у питаннях вимушеного переселення, навички кризового консультування, розуміння специфіки реабілітації військових та постраждалих від бойових дій. Особливої ваги набуває створення системи організаційно-психологічного супроводу, що враховує український контекст і допомагає формуванню стійкості самих психологів до вторинної травматизації та емоційного вигорання в умовах постійної роботи з важкими випадками.

Незважаючи на ґрунтовні дослідження цієї проблематики в психологічній літературі, вона залишається надзвичайно актуальною для України сьогодні, оскільки визначає ефективність практичної діяльності психологів у безпрецедентних умовах.

Дослідження характеристик, які забезпечують професійну успішність психолога в роботі з наслідками війни, масовими травмами та адаптацією до нових соціальних реалій, стає не просто науковим питанням, а невідкладним запитом суспільства, що прагне психологічного відновлення та розбудови резильєнтності.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета дослідження полягає у формулюванні комплексного визначення професійно важливих якостей психолога з урахуванням викликів воєнного часу, а також у розробці адаптованої до українських реалій системи організаційно-психологічного супроводу та імплементації моделі цілеспрямованого формування професійно важливих якостей майбутніх психологів у процесі їхньої професійної підготовки в умовах воєнного стану.

Ключові **завдання** дослідження:

- провести ґрунтовний теоретичний аналіз сучасних підходів до вивчення професійно важливих якостей майбутніх психологів з особливим фокусом на компетенціях, необхідних для ефективної роботи з психологічними наслідками війни в Україні;
- детально охарактеризувати інноваційну систему організаційно-психологічного супроводу та обґрунтувати модель цілеспрямованого формування професійно важливих якостей майбутніх психологів під час їхньої професійної підготовки, що враховує актуальні потреби українського суспільства у кваліфікованій психологічній допомозі в умовах воєнного стану та його довготривалих наслідків.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ / THEORETICAL FRAMEWORK

У психологічній науці існує досить великий масив наукової літератури, присвячений вивченню (Л. Карамушка, Г. Ложкін, М. Корольчук, С. Максименко, Л. Орбан-Лембрик, В. Панок, Н. Пов'якель, Н. Чепелєва, Ю. Швалб, Т. Яценко та ін.).

Протягом останніх десятиліть з'явилась значна кількість наукових досліджень, присвячених вивченню «*професійно важливих якостей*» (ПВЯ) фахівців, що належать до професій типу «людина-людина» (О. Бондаренко, Ж. Вірна, Л. Карамушка, В. Клименко, Л. Кияшко, М. Корольчук, Г. Ложкін, С. Максименко, В. Москалець, Л. Орбан-Лембрик, Н. Пов'якель, Ю. Приходько, В. Семиченко, О. Тарнавська, Л. Терлецька, Н. Чепелєва, Ю. Швалб, Т. Яценко та ін.). У контексті сьогоденних викликів в Україні, спричинених війною та її наслідками, поняття «*професійно важливі якості*» психолога набуває

нового змісту та вимагає переосмислення. Аналіз наукових джерел дозволяє виокремити *три ключові підходи* до визначення цього поняття, які набувають особливої актуальності в умовах української дійсності:

Перший підхід: ПВЯ розглядаються як характеристики, що ґрунтуються на біологічній основі та визначають успішність адаптації фахівця до професійної діяльності в екстремальних умовах воєнного стану, здатність витримувати психоемоційні навантаження при роботі з травмованим населенням.

Другий підхід: ПВЯ трактуються як індивідуально-психологічні особливості фахівця, що набувають критичного значення при роботі з постраждалими від війни, внутрішньо переміщеними особами та іншими вразливими категоріями населення сучасної України.

Третій підхід: ПВЯ визначаються як уміння, здібності й властивості особистості, що формуються ще під час навчання та мають бути адаптовані до актуальних потреб українського суспільства в умовах війни [4], [6], [10], [11].

Нам імпонує третій підхід, оскільки ми також вважаємо, що систему професійно важливих якостей особистості можна формувати й розвивати у процесі навчання та оволодіння певними особливостями професії.

В сучасному українському контексті *професійно важливі якості психолога* стають вирішальним фактором ефективності надання психологічної допомоги. Вони безпосередньо впливають на продуктивність, якість та надійність психологічних послуг, що є критично важливим в умовах масштабної психологічної кризи, яку переживає українське суспільство внаслідок російської агресії.

Українські науковці переосмислюють концепцію «*професійно важливих якостей психолога*» з урахуванням нових реалій:

1. За сучасним трактуванням О.Штепи, ПВЯ – це комплекс особистісних характеристик, які забезпечують ефективну роботу з психологічними травмами війни, втратами та адаптацією до нових життєвих реалій, а також сприяють професійній резильєнтності самого фахівця в умовах колосального запиту на психологічну допомогу.

2. О.Гура визначає ПВЯ як стабільні, істотні професійні характеристики, що мають вирішальне значення для роботи з постраждалими від бойових дій, родинами військових та іншими категоріями населення, які потребують специфічної психологічної підтримки в умовах воєнного стану.

3. В.Бочелюк та В.Зарицька розглядають ПВЯ як особисті компоненти діяльності, включаючи емоційно-вольову сферу та комунікативні здібності, які дозволяють психологу зберігати професійну ефективність при роботі з гострими кризовими станами населення України.

4. Н. Пов'якель визначає *ПВЯ* як індивідуальні особливості спеціаліста, які є передумовою успішного надання психологічної допомоги громадянам, що переживають наслідки воєнної травматизації та вимушеного переселення, а також формування психологічної стійкості українського суспільства в цілому.

5. Ю. Паршина розглядає *ПВЯ* як індивідуальні якості фахівця, що визначають ефективність психологічного супроводу постраждалих від війни та успішність професійної адаптації до роботи в умовах підвищеної психологічної напруги суспільства;

6. Відповідно до актуалізованого підходу Н.Чепелевої *ПВЯ* – особистісні якості психолога, що безпосередньо впливають на результативність психологічної допомоги травмованому населенню та професійну стійкість в умовах війни і гуманітарної кризи в Україні [2], [4], [5], [8], [11], [14], [15].

Викладені вище позиції дають підставу для висновку про те, що професійно важливі якості є окремими динамічними рисами особистості, окремими психічними і психомоторними властивостями (виражаються рівнем розвитку відповідних психічних і психомоторних процесів), а також фізичними якостями, що відповідають вимогам до людини певної професії і сприяють успішному оволодінню цією професією. З одного боку, професійно важливі якості є передумовою професійної діяльності, а з іншого – вони самі удосконалюються, «шліфуються» у ході діяльності як її новоутворення, оскільки людина в процесі праці змінює і саму себе.

Аналіз сучасних наукових досліджень свідчить про відсутність єдиного консенсусу щодо вичерпного переліку професійно важливих якостей психолога, особливо з урахуванням безпрецедентних викликів, з якими стикаються фахівці в сучасній Україні. Узагальнюючи та адаптуючи до українських реалій, можна виокремити такі *ключові професійно важливі якості психолога*:

- *професійна компетентність*: ґрунтовні знання з психології травми, кризового консультування та методів роботи з ПТСР, а також практичні навички надання психологічної допомоги в умовах обмежених ресурсів;
- *комунікативні здібності*: вміння встановлювати контакт з людьми різних категорій, включаючи військових, вимушено переміщених осіб, родини загиблих; здатність до емпатійного слухання травматичного досвіду без надмірного емоційного включення;
- *емоційна стійкість*: здатність зберігати професійну ефективність при роботі з важкими історіями втрат і травм; вміння керувати власними

емоційними реакціями на розповіді про воєнні злочини та насильство; резильєнтність до вторинної травматизації;

- *професійна спостережливість*: здатність розпізнавати ознаки ПТСР, гострих стресових розладів та суїцидальних намірів у поведінці та мовленні клієнтів; вміння виявляти невербальні прояви військової травми;

- *критичне мислення*: здатність аналізувати складні ситуації в умовах невизначеності; вміння адаптувати психологічні підходи до специфічних потреб українців, що пережили окупацію, обстріли чи втрату близьких; прогностичні здібності;

- *професійна етика та культура*: повага до людської гідності в умовах кризи; толерантність до різних світоглядних позицій; уникнення політизації психологічної допомоги; дотримання конфіденційності при роботі з чутливою інформацією;

- *цілеспрямованість та організованість*: здатність працювати в умовах обмежених ресурсів та інфраструктурних викликів; готовність до мобільності та надання допомоги в різних регіонах України; вміння встановлювати пріоритети при масовому запиті на допомогу;

- *психологічна стабільність*: здорова самооцінка; висока фрустраційна толерантність в умовах хронічного стресу; відсутність власних непропрацьованих травм, що можуть проєктуватися на клієнтів; розвинені навички психологічної самодопомоги;

- *автентичність та прийняття*: щира зацікавленість у відновленні психологічного благополуччя клієнтів; відмова від патерналістського підходу; здатність бачити ресурси та сильні сторони людей, що пережили травматичний досвід;

- *рефлексивність та самоусвідомлення*: розуміння власних обмежень та можливостей; здатність до саморегуляції; регулярна професійна супервізія та інтервізія для запобігання вигорання при роботі з масовими травмами [9], [12], [16].

Ці якості набувають особливої значущості в умовах війни, коли психологи стають важливою ланкою системи психосоціальної підтримки та відновлення ментального здоров'я української нації.

Аналіз фахової літератури виявляє різноманітність поглядів на *структуру особистості психолога*, зокрема щодо набору професійно важливих якостей, які набувають особливої актуальності у світлі сучасних українських реалій.

В умовах повномасштабної війни та її глибоких психологічних наслідків для українського суспільства, науковці пропонують переосмислену

чотирирівневу структуру професійно важливих якостей психолога, що відображає актуальні виклики психологічної практики в Україні:

1. Діяльнісно-практичні якості:

- здатність зберігати професійну ефективність під час ракетних обстрілів, повітряних тривог та інших небезпечних ситуацій;
- адаптивність до роботи в умовах нестабільної інфраструктури (відсутність світла, зв'язку, опалення);
- готовність до оперативного переміщення для надання психологічної допомоги в прифронтових громадах та місцях розміщення евакуйованих осіб;
- вміння максимально ефективно використовувати обмежені ресурси та імпровізувати при відсутності стандартних умов для психологічної роботи;
- навички кризового менеджменту та швидкого прийняття рішень в умовах інформаційної невизначеності.

2. Індивідуально-психологічні якості:

- психоемоційна стійкість при роботі з жертвами воєнних злочинів та свідками масових трагедій;
- розвинена резильєнтність як захист від вторинної травматизації при систематичній роботі з важкими випадками;
- інтелектуальна гнучкість у адаптації класичних психологічних підходів до специфічних умов воєнного часу;
- навички психологічної самодопомоги та ментальної гігієни для підтримки власного психологічного благополуччя;
- здатність до професійної рефлексії та своєчасного виявлення ознак вигорання при роботі з масовими травмами.

3. Соціально-комунікативні характеристики:

- чутливість до особливих потреб різних категорій постраждалих від війни (ветерани, родини загиблих, люди, що пережили окупацію);
- специфічні комунікативні навички для роботи з людьми у гострому стресовому стані та з симптомами ПТСР;
- здатність створювати психологічно безпечний простір навіть в умовах фізичної небезпеки та загальної тривожності;
- вміння координувати свою роботу з військовими психологами, медиками, соціальними службами та гуманітарними організаціями;
- навички швидкого формування довірчих відносин з клієнтами, які зазнали травматичного досвіду від російської агресії.

4. Ціннісно-сміслові характеристики:

- дотримання підвищених етичних стандартів при роботі з вразливими групами населення в умовах війни;
- повага до національної стійкості та українських культурних цінностей як ресурсу для психологічного відновлення;
- збалансована емпатія, що дозволяє глибоко розуміти травматичний досвід клієнтів без надмірного емоційного виснаження;
- стійка професійна мотивація та відчуття покликання навіть при роботі в небезпечних умовах та під загрозою власній безпеці;
- усвідомлення своєї ролі у формуванні психологічної стійкості нації та відповідальність за відновлення ментального здоров'я громадян;
- готовність до безперервного навчання новим методам роботи з воєнною травмою та активного обміну досвідом з міжнародною спільнотою [10], [14].

Ці професійно важливі якості нині постають не просто як теоретичний конструкт, а як критично необхідні компетенції для ефективної роботи українських психологів, які щодня стикаються з безпрецедентними викликами, надаючи підтримку суспільству, що переживає колективну травму війни і водночас демонструє неймовірну стійкість та здатність до відновлення [7].

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Представлене дослідження має фундаментальний теоретичний характер, особливо актуальний в контексті безпрецедентних психологічних викликів, з якими стикається українське суспільство в умовах повномасштабної війни. Методологічна основа роботи спирається на широкий спектр загальнонаукових методів та логічних прийомів, адаптованих до аналізу специфіки підготовки психологів у воєнний та повоєнний період.

У процесі визначення та систематизації підходів до дослідження професійно важливих якостей психологів застосовано методи аналізу та синтезу, що дозволяють осмислити особливості формування компетентностей фахівців, які працюють з наслідками воєнної травматизації населення. Особливу увагу приділено синтезу результатів сучасних українських та міжнародних наукових досліджень при характеристиці професійно важливих якостей психологів як інтегрованого поняття, що трансформується під впливом актуальних суспільних потреб.

Методи абстрагування та зіставлення використано для виокремлення ключових компетенцій, необхідних психологам, які працюють з різними категоріями постраждалих від війни – військовими, внутрішньо

переміщеними особами, родинами загиблих, громадами, що пережили окупацію. Порівняльний аналіз дозволив виявити специфічні відмінності у вимогах до підготовки психологів в Україні та країнах, що мають досвід подолання наслідків збройних конфліктів.

Метод узагальнення покладено в основу дослідження теоретичного підґрунтя професійно важливих якостей українських психологів в умовах масштабної гуманітарної кризи. Це дозволило виявити спільне й особливе у наукових підходах до визначення змісту поняття «професійно важливі якості» в контексті роботи з психологічними наслідками війни, а також систематизувати результати наукових досліджень проблеми формування професійно важливих якостей психологів, що працюють з травмами війни, втратами та адаптацією до змінених життєвих обставин.

Особливої ваги в даному дослідженні набуває інтеграція традиційних теоретичних підходів та емпіричного досвіду українських психологів, які з 2014 року, а особливо з початку повномасштабного вторгнення, сформували унікальний корпус практичних знань щодо психологічної допомоги в умовах війни. Такий методологічний підхід дозволяє розробити актуальну модель формування професійно важливих якостей майбутніх психологів, що відповідає нагальним потребам відновлення психологічного благополуччя української нації.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Професійно важливі якості психолога є ключовим фактором успішності професійної діяльності та потребують комплексного організаційно-психологічного супроводу із впровадженням сучасних моделей цілеспрямованого формування цих якостей у процесі професійної підготовки. Аналіз міжнародного досвіду підготовки психологів підтверджує, що психологічний супровід професійного становлення здобувачів вищої освіти є не просто бажаним, а необхідним компонентом якісної освіти.

Термін «психологічний супровід» широко застосовується в психології, педагогіці та як соціальний феномен, хоча його теоретичні та практичні засади все ще формуються. Спираючись на сучасні дослідження (О. Бондаренко, Н. Грищенко, П. Лушин, А. Нурмухаметова, Н. Чепелева та інші), психологічний супровід можна розглядати одночасно як метод, процес і професійну діяльність.

Як *метод*, психологічний супровід представляє систему організаційних, діагностичних та розвивальних заходів для створення оптимальних умов особистісного розвитку. Як *процес* – забезпечує сприятливе середовище для

розвитку та саморозвитку майбутнього фахівця, розкриття його потенціалу і формування професійно важливих якостей. Як *професійна діяльність* – це система дій психологів, спрямованих на сприяння особистісному зростанню. На відміну від корекційних підходів, супровід орієнтується не на виправлення недоліків, а на пошук прихованих ресурсів і потенціалу людини, створення умов для розвитку самодопомоги [1].

Організаційно-психологічний супровід є особливим різновидом психологічного супроводу, що сприяє вирішенню як професійних, так і особистісних викликів в освітніх організаціях, забезпечуючи продуктивний особистісно-професійний розвиток учасників освітнього процесу та реалізацію психологічного потенціалу організації в цілому. Спираючись на сучасні дослідження (О. Бондаренко, М. Бітянова, І. Дубровіна, О. Євдокімова, С. Максименко, Є. Шиянов та інші), визначено *основні компоненти організаційно-психологічного супроводу*:

- 1) *цільовий* (мета і завдання супроводу в контексті сучасних освітніх вимог).
- 2) *організаційний* (принципи, умови та етапи реалізації з урахуванням цифровізації освіти).
- 3) *змістовий* (актуальні напрями, інноваційні форми та рівні впровадження).
- 4) *результативний* (критерії ефективності та очікувані результати з використанням сучасних методів оцінювання) [1].

Одним із пріоритетних напрямів є *організаційно-психологічний супровід формування професійно важливих якостей майбутніх психологів* – це спеціалізована професійна діяльність організаційних психологів, що передбачає систему організаційних заходів, визначення змісту, створення оптимальних організаційно-психологічних умов, розробку комплексу взаємопов'язаних інноваційних форм і методів для підтримки формування ПВЯ психологів під час їхньої професійної підготовки з урахуванням викликів сучасного світу та потреб ринку праці.

Цільовий компонент організаційно-психологічного супроводу формування професійно важливих якостей майбутніх психологів. Ключовою метою є сприяння формуванню ПВЯ майбутніх психологів у процесі професійної підготовки з урахуванням викликів воєнного стану та післявоєнного відновлення України.

Актуалізовані *завдання* включають:

- створення адаптивних організаційно-психологічних умов для успішного формування ПВЯ здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного та змішаного навчання;

- розвиток стійкої мотивації до формування ПВЯ з урахуванням зростаючої потреби у психологічній допомозі населенню України;
- сприяння опануванню інноваційних знань, умінь та навичок, необхідних для роботи з травмою, ПТСР та іншими актуальними психологічними проблемами;
- розвиток рефлексивності з фокусом на формування цілісного уявлення про відповідність власних якостей професійним вимогам до психолога в умовах національних викликів;
- проведення комплексної діагностики рівнів сформованості ПВЯ з використанням сучасних цифрових інструментів;
- корекція виявлених недоліків у сформованості ПВЯ з особливим акцентом на стресостійкість та емоційну стабільність.

Організаційний компонент організаційно-психологічного супроводу формування професійно важливих якостей майбутніх психологів включає:

- *Принципи формування ПВЯ*: індивідуальний підхід, гуманізація, науковість, системність, комплексність, активна позиція здобувачів освіти, національно-патріотична спрямованість, співробітництво, раціональність, цілісність, резилієнтність, гнучкість та адаптивність.
- *Умови формування ПВЯ*: стимулювання усвідомлення здобувачами вищої освіти критичної важливості професійно важливих якостей психолога в умовах сучасних українських реалій; організація освітнього процесу з інтеграцією офлайн та онлайн форматів навчання з урахуванням структури і специфіки ПВЯ; залучення до освітнього процесу практикуючих психологів з досвідом роботи в сучасних умовах.

Змістовний компонент організаційно-психологічного супроводу формування професійно важливих якостей майбутніх психологів містить актуалізовані напрями формування ПВЯ:

Організаційно-просвітницький – забезпечує єдиний інформаційний простір для всіх учасників організаційно-психологічного супроводу, реалізується через психологічну просвітницьку роботу з використанням сучасних цифрових платформ та інтерактивних технологій. Особлива увага приділяється просвітництву щодо психологічної допомоги в умовах війни та подолання її наслідків.

Консультативний – представлений системною діяльністю організаційних психологів, які інтегрують діагностичну, корекційну, консультативну та профілактичну роботу з використанням сучасних підходів та методик, адаптованих до українських реалій. Особлива увага приділяється формуванню стресостійкості, емоційної інтелігентності та

здатності працювати в невизначених та кризових умовах, що є надзвичайно важливими якостями для психологів у сучасній Україні.

Форми організаційно-психологічного супроводу адаптовані до сучасних умов:

- *групові*: інтерактивні онлайн-тренінги, вебінари, майстер-класи, групи професійної підтримки, супервізійні групи онлайн, проектні команди
- *індивідуальні*: персоналізоване консультування (в тому числі дистанційне), індивідуальні освітні траєкторії, менторство, супервізія професійного розвитку, цифрове портфоліо професійного зростання.

Розвивальний компонент організаційно-психологічного супроводу формування професійно важливих якостей майбутніх психологів спрямований на формування ПВЯ, необхідних для роботи в умовах підвищеної стресогенності та дає змогу визначити ефективність формування ПВЯ майбутніх психологів і досягнення очікуваних результатів (відстеження якісних змін у структурі ПВЯ; трансформацію ставлення до себе та інших учасників освітнього процесу з урахуванням нових соціальних реалій; набуття умінь і навичок формування ПВЯ; встановлення зворотного зв'язку з організаційними психологами, які здійснюють організаційно-психологічний супровід в умовах змішаного навчання та ін.).

Систематичний аналіз та оцінювання діючої системи організаційно-психологічного супроводу створює підґрунтя для її вдосконалення відповідно до потреб воєнного та післявоєнного періодів, забезпечуючи такі критичні характеристики як адаптивність, відкритість і синергійність, що надає всій системі розвивального характеру та дозволяє гнучко реагувати на динамічні суспільні виклики.

Визначальною *особливістю організаційно-психологічного супроводу процесу формування професійно важливих якостей майбутніх психологів в умовах сучасної України є необхідність не лише надавати своєчасну психологічну допомогу та підтримку здобувачам вищої освіти, а й розвивати їхню здатність до професійно-особистісного самозростання та резилієнтності в умовах невизначеності. Особливої важливості набуває підготовка фахівців, здатних не тільки долати власні кризові стани, але й ефективно працювати з травмованим населенням, надаючи кваліфіковану допомогу в процесі відновлення країни.*

Організаційно-психологічний супровід майбутніх психологів має реалізовуватися через модернізовану *психологічну службу закладу вищої освіти*, яка в умовах воєнного стану повинна охоплювати:

- допомогу в подоланні кризових станів, спричинених війною та її наслідками;

- сприяння адаптації до нових життєвих умов, включаючи вимушене переміщення, дистанційне навчання та нестабільність;
- створення безпечного освітнього середовища для формування стійкої мотивації до самопізнання і професійного розвитку;
- сприянню формуванню професійно важливих якостей;
- оптимізацію педагогічного впливу з урахуванням індивідуальних психоемоційних особливостей кожного здобувача;
- профілактику професійного вигорання та травматизації внаслідок роботи з постраждалими;
- навчання технік психологічної самодопомоги та самовідновлення.

Ефективність реалізації моделі організаційно-психологічного супроводу формування професійно важливих якостей майбутніх психологів в умовах сучасної України визначається гармонійним поєднанням оновлених компонентів: цільового, організаційного, змістового та результативного, адаптованих до національних особливостей та поточних викликів. Переваги організаційно-психологічного супроводу в контексті сучасної України:

1. Психологічний супровід у нинішніх умовах дає можливість враховувати не лише класичні закономірності професійного становлення, але й індивідуальний досвід здобувачів, включаючи їхній волонтерський досвід, участь у гуманітарних проєктах та особисте переживання травматичних подій.

2. Визнається унікальна цінність внутрішнього світу кожного майбутнього психолога, його особиста історія та шлях професійного становлення в умовах кризи, що створює основу для автентичної професійної ідентичності та ефективності в роботі з постраждалими.

3. Супроводжуючий фахівець виступає не як директивний наставник, а як партнер, який сприяє розвитку самостійності та відповідальності майбутнього психолога, формуванню здатності приймати рішення в умовах невизначеності та обмежених ресурсів, що критично важливо для роботи в сучасній Україні.

4. Модель забезпечує інтеграцію теоретичної підготовки з практичною діяльністю в реальному соціальному контексті, що дозволяє формувати релевантні професійні навички відповідно до актуальних потреб українського суспільства.

Окреслений підхід дозволяє розглядати *організаційно-психологічний супровід* як інноваційний інструмент підготовки психологів нової генерації, здатних ефективно працювати в складних соціально-політичних умовах,

сприяти відновленню психологічного благополуччя населення та брати активну участь у розбудові стійкого суспільства в післявоєнній Україні.

ВИСНОВКИ / CONCLUSIONS

В умовах безпрецедентних викликів, які постали перед Україною, професійно важливі якості (ПВЯ) психолога набувають особливого значення. Вони становлять інтегрований комплекс ключових індивідуально-психологічних та психофізіологічних характеристик фахівця, необхідних для ефективного виконання професійних обов'язків в умовах воєнного стану, роботи з масовою травматизацією населення та підтримки процесів національного відновлення.

Аналіз сучасних досліджень демонструє, що в структурі особистості майбутнього психолога різні науковці виділяють різноманітні набори професійно важливих якостей. Проте, з огляду на нагальні потреби українського суспільства, особливої актуальності набувають чотири групи ПВЯ психолога:

1. Діяльнісні та поведінкові якості: здатність ефективно працювати в надзвичайних умовах (під час повітряних тривог, при відключеннях електроенергії), вміння швидко адаптуватися до змінних умов праці, готовність надавати екстрену психологічну допомогу, здатність працювати дистанційно при збереженні якості послуг.

2. Індивідуально-психологічні якості: підвищена стресостійкість, емоційна витривалість при роботі з важкими випадками, здатність до емоційної саморегуляції, резиліентність, врівноваженість в умовах невизначеності та загроз безпеці.

3. Соціально-психологічні характеристики: комунікативна гнучкість при роботі з різними категоріями постраждалих (внутрішньо переміщені особи, ветерани, родини загиблих, цивільні з досвідом окупації), здатність налагоджувати довірливі стосунки в короткі терміни, навички командної роботи в мультидисциплінарних групах.

4. Морально-психологічні особливості: глибока емпатійність до переживань людей з травматичним досвідом без власного емоційного виснаження, зосередженість на нагальних потребах клієнта, здатність підтримувати надію та життєстійкість у клієнтів, етична відповідальність, професійна впевненість, позитивне самоставлення та високий рівень практичного інтелекту в умовах обмежених ресурсів.

Професійно важливі якості є визначальним чинником професійної придатності сучасного українського психолога. Вони не лише характеризують певні здібності, але й органічно інтегруються в структуру

особистості, розвиваючись протягом навчання та практичної діяльності. З огляду на це, система підготовки психологів в Україні має бути суттєво трансформована для формування тих ПВЯ, які забезпечують результативну роботу з актуальними психологічними викликами воєнного та повоєнного періоду, зокрема з питаннями психологічної травми, втрати, адаптації до змін та соціальної реінтеграції.

Розглядаючи організаційно-психологічний супровід формування професійно важливих якостей майбутніх психологів як багатовимірний процес, критично важливо в умовах закладів вищої освіти України створити середовище, що забезпечує емоційне благополуччя здобувачів попри зовнішні стресогенні фактори, сприяє конструктивним особистісним трансформаціям, стимулює професійний розвиток та формування стійкої професійної ідентичності в контексті національних цінностей та потреб. Організаційно-психологічний супровід повинен акцентувати увагу на сильних сторонах та позитивних якостях здобувачів вищої освіти, що підтримує процеси їхньої самоактуалізації, підвищення стресостійкості до дестабілізуючих факторів сучасної ситуації в Україні та запобігання професійному вигоранню ще на етапі навчання. Таким чином, цей супровід є цілісним та інтегрованим процесом діагностики, розвитку і формування професійно важливих якостей, адаптованих до сучасних українських реалій.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі / Prospects for further research in this direction. У контексті сучасних українських реалій доцільними напрямками подальших наукових розвідок є:

1. Розробка та апробація інноваційної програми спеціалізованої підготовки організаційних психологів для психологічних служб і центрів закладів вищої освіти, які здійснюють супровід формування ПВЯ майбутніх психологів з урахуванням специфіки роботи в умовах воєнного стану та його наслідків.

2. Створення національних стандартів ПВЯ психолога з урахуванням актуальних соціальних викликів та потреб українського суспільства.

3. Розробка інтегрованої системи моніторингу динаміки формування ПВЯ майбутніх психологів в умовах різних форматів навчання (очного, дистанційного, змішаного).

4. Дослідження впливу травматичного досвіду самих здобувачів на формування їхніх професійних якостей та розробка відповідних протоколів супроводу.

5. Створення та впровадження міжуніверситетської мережі взаємної підтримки та обміну досвідом щодо організаційно-психологічного супроводу здобувачів психологічної освіти в різних регіонах України.

Реалізація цих дослідницьких напрямів сприятиме формуванню нової генерації українських психологів, готових ефективно відповідати на безпрецедентні виклики сьогодення та професійно підтримувати процеси відновлення і розвитку українського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

- [1] О. В. Брюховецька, «Особливості організаційно-психологічного супроводі формування професійної толерантності керівників загальноосвітніх навчальних закладів», на *XII Міжнар. наук.-практ. конф. з організ. та екон. психології Організаційна та економічна психологія в Україні: сприяння регіональному розвитку* Організаційна та економічна психологія в Україні: сприяння регіональному розвитку. Київ-Харків : Гуманітарний центр, 2017, с 47–48.
- [2] С. С. Гончаренко, *Професійно важливі якості психолога консультанта: сутність і розвиток*. Київ, Україна : Вид-во «Психологія», 2008.
- [3] С. В. Манахов, С. Г. Іванов, *Професійно важливі якості психолога-консультанта*. 2012. (російською). [Електронний ресурс]. Доступно: <https://conf-a.narod.ru/2.06.08.2012.pdf> Дата звернення: Жовт. 06, 2024.
- [4] Н. Й. Метельська, «Розвиток професійно важливих якостей майбутніх психологів як чинник формування їх професійної самосвідомості», *Науковий вісник Херсонського Державного університету*. Серія «Психологічні науки», т. 2, вип. 3, с. 58–62, 2017. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewById/507313.pdf> Дата звернення: Жовт. 06, 2024.
- [5] З. Огороднійчук, & О. Дубовик, «Вивчення професійно-особистісних якостей майбутніх спеціальних психологів», *Проблеми сучасної психології*, № 30, с. 437–447, 2019. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://kmlpj.ukma.edu.ua/index.php/2227-6246/article/view/158095> Дата звернення: Жовт. 06, 2024.
- [6] *Особистісно-орієнтована підготовка майбутніх психологів у системі післядипломної педагогічної освіти* / П. В. Лушин, Н. Ю. Волянчук, О. В. Брюховецька та ін.; НАПН України, Ун-т менедж. освіти. Київ, Україна, 2015. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://is.gd/GgiElu> Дата звернення: Жовт. 06, 2024.
- [7] В. Г. Панок, «Професійне становлення практичних психологів: досвід і перспективи», *Психологія та суспільство*, № 3, с. 135–141, 2013. [Електронний ресурс].

Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psis_2013_3_18 Дата звернення: Жовт. 06, 2024.

- [8] Ю. І. Паршина, Вивчення професійно важливих якостей психолога. Харків, 2008. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/114/1/Паршина%20Ю.І.%20Вивчення%20професійно%20важливих%20якостей%20психолога.pdf> Дата звернення: Жовт. 06, 2024.
- [9] В. Пілецький, «Акмеологічна модель професійної діяльності практичного психолога», *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи*, т. 2, № 3(56), с. 216–226, 2021. <https://doi.org/10.33216/2219-2654-2021-56-3-2-216-226>
- [10] Н. В. Пророк, «Практичний психолог: професійно-важливі якості», *Проблеми загальної та педагогічної психології*; С. Д. Максименка, Ред., т. III, ч. 8, с. 190–194, 2001.
- [11] О. О. Силкін, «Зміст терміну «професійно значущі якості особистості» і технологія визначення цих якостей для окремого фахівця», *Педагогіка, психологія і соціологія*, № 9(19), с. 46–49, 2011.
- [12] В. Ташматов, «Особливості професійної діяльності психологів державної служби України з надзвичайних ситуацій в умовах війни», *Disaster and crisis psychology problems*, № 3, 2022. <https://doi.org/10.52363/dcpp-2022.3.3>
- [13] О. Цільмак, «Класифікація професійно важливих якостей психолога-консультанта», *Юридична психологія*, № 2(27), с. 17–23, 2020. <https://doi.org/10.33270/03202702.17>
- [14] Н. В. Чепелева, Н. І. Пов'якель, «Теоретичне обґрунтування моделі особистості практичного психолога», *Психологія: зб. наук. праць*, вип. 3, с. 35–41, 1998.
- [15] О. С. Штепа, «Тенденції особистісного саморозвитку майбутніх психологів: ресурсний аспект», *Вісник Львівського ун-ту. Серія: Психологічні науки*, вип. 16, с. 232–240, 2013.
- [16] А. Юрков, «Професіограма офіцера-психолога збройних сил України, як кінцевий результат формування професійної готовності до діяльності в екстремальних та бойових умовах», *Перспективи та інновації науки*, № 10(15), с. 331–338, 2022. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-10\(15\)-331-338](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-10(15)-331-338)

Матеріал надійшов до редакції 10.03.2025 р.

ORGANIZATIONAL AND PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR THE FORMATION OF PROFESSIONALLY IMPORTANT QUALITIES IN FUTURE PSYCHOLOGISTS IN THE CONDITIONS OF PSYCHOLOGICAL CRISIS IN UKRAINE

Oleksandra Brukhovetska,

doctor of psychological sciences, professor,

Professor Department of Psychology and Personal Development

Educational and Scientific Institute of Management and Psychology

SIHE «University of Educational Management».

Kyiv, Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0002-4884-2878>

ciparisab011@gmail.com

Tatyana Chausova,

Candidate of Psychological Sciences, Associated Professor,

Associated Professor Department of Psychology and Personal Development

Educational and Scientific Institute of Management and Psychology

SIHE «University of Educational Management».

Kyiv, Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0001-9005-9089>

tvchausova@ukr.net

Abstract. The article presents the results of a theoretical analysis of the features of organizational and psychological support for the formation of professionally important qualities in future psychologists. Three key approaches to defining the concept of professionally important qualities are identified. It has been established that professionally important qualities are individual dynamic personality traits, individual mental and psychomotor properties (expressed by the level of development of the corresponding mental and psychomotor processes), as well as physical qualities that meet the requirements for a person of a certain profession and contribute to the successful mastery of this profession. The lack of a single consensus on an exhaustive list of professionally important qualities of a psychologist was revealed and the key professionally important qualities of a psychologist were characterized: professional competence, communication skills, emotional stability, professional observation, critical thinking, professional ethics and culture, purposefulness and organization, psychological stability, authenticity and acceptance, reflexivity and self-awareness. The four-level structure of professionally important qualities of a psychologist is analyzed. The need for organizational and psychological support for the formation of professionally important qualities of future psychologists has been identified, which involves a system of organizational

measures, definition of content, creation of optimal organizational and psychological conditions, development of a complex of interconnected innovative forms and methods to support the formation of professional qualities of psychologists during their professional training. The main components of organizational and psychological support are identified and characterized: targeted, organizational, substantive, and effective. It is emphasized that organizational and psychological support of future psychologists should be implemented through a modernized psychological service of a higher education institution. To reveal the advantages of organizational and psychological support of future psychologists in the context of modern Ukraine.

Keywords: professionally important qualities; future psychologists; formation of professionally important qualities; psychological support; organizational and psychological support.

ПЕРЕКЛАД, ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / TRANSLATED AND TRANSLITERATED

- [1] O. V. Briukhovetska, «Osoblyvosti orhanizatsiino-psykholohichnoho suprovodi formuvannia profesiinoi tolerantnosti kerivnykiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv», na KhII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. z orhaniz. ta ekon. psykholohii Orhanizatsiina ta ekonomichna psykholohiia v Ukraini: sprianiattia rehionalnomu rozvytku»Orhanizatsiina ta ekonomichna psykholohiia v Ukraini: sprianiattia rehionalnomu rozvytku. Kyiv-Kharkiv : Humanitarnyi tsentr, 2017, s 47–48. (in Ukrainian).
- [2] S. S. Honcharenko, Profesiino vazhlyvi yakosti psykholoha konsultanta: sutnist i rozvytok. Kyiv, Ukraina : Vyd-vo «Psykhologhiia», 2008. (in Ukrainian).
- [3] S. V. Manakhov, S. H. Ivanov, Profesiino vazhlyvi yakosti psykholoha-konsultanta. 2012. (rosiiskoiu). [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://conf-a.narod.ru/2.06.08.2012.pdf> Data zvernennia: Zhovt. 06, 2024. (in Russian).
- [4] N. Y. Metelcka, «Rozvytok profeciino vazhlyvykh yakosteï maibutnikh pcykholohiv yak chynnyk formuvannia yikh profeciinoi camocvidomosti», Naukovyi visnyk Khersonskoho Derzhavnoho universytetu. Seriia «Psykhologichni nauky», t. 2, vyp. 3, s. 58–62, 2017. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/507313.pdf> Data zvernennia: Zhovt. 06, 2024.
- [5] Z. Ohorodniichuk, & O. Dubovyk, «Vyvchennia profesiino-osobystisnykh yakosteï maibutnikh spetsialnykh psykholohiv», Problemy suchasnoi psykholohii, № 30, s. 437–347, 2019. [Elektronnyi resurs].

Доступно: <http://kmlpj.ukma.edu.ua/index.php/2227-6246/article/view/158095> Дата звернення: Зhovt. 06, 2024. (in Ukrainian).

- [6] Osobystisno-orientovana pidhotovka maibutnikh psykholohiv u systemi pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity / P. V. Lushyn, N. Yu. Volianiuk, O. V. Briukhovetska ta in.; NAPN Ukrainy, Un-t menedzh. osvity. Kyiv, Ukraina, 2015. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/GgiElu> Дата звернення: Zhovt. 06, 2024. (in Ukrainian).
- [7] V. H. Panok, «Profesiine stanovlennia praktychnykh psykholohiv: dosvid i perspektyvy», Psykholohiia ta suspilstvo, № 3, s. 135–141, 2013. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psis_2013_3_18 Дата звернення: Zhovt. 06, 2024. (in Ukrainian).
- [8] Iu. I. Parshyna, Vyvchennia profesiino vazhlyvykh yakosti psykholoha. Kharkiv, 2008. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/114/1/Паршина%20Ю.І.%20Вивчення%20професійно%20важливих%20якостей%20психолога.pdf> Дата звернення: Zhovt. 06, 2024. (in Ukrainian).
- [9] V. Piletskyi, «Akmeolohichna model profesiinoi diialnosti praktychnoho psykholoha», Teoretychni i prykladni problemy psykholohii ta sotsialnoi roboty, t. 2, № 3(56), s. 216–226, 2021. <https://doi.org/10.33216/2219-2654-2021-56-3-2-216-226> (in Ukrainian).
- [10] N. V. Prorok, «Praktychnyi psykholoh: profesiino-vazhlyvi yakosti», Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii; C. D. Makcymenka, Red., t. III, ch. 8, s. 190–194, 2001. (in Ukrainian).
- [11] O. O. Sylkin, «Zmist terminu «profesiino znachushchi yakosti osobystosti» i tekhnolohiia vyznachennia tsykh yakosti dlia okremoho fakhivtsia», Pedahohika, psykholohiia i sotsiolohiia, № 9(19), s. 46–49, 2011. (in Ukrainian).
- [12] V. Tashmatov, «Osoblyvosti profesiinoi diialnosti psykholohiv derzhavnoi sluzhby Ukrainy z nadzvychainykh sytuatsii v umovakh viiny», Disaster and crisis psychology problems, № 3, 2022. <https://doi.org/10.52363/dcpp-2022.3.3> (in Ukrainian).
- [13] O. Tsilmak, «Klasyfikatsiia profesiino vazhlyvykh yakosti psykholoha-konsultanta», Yurydychna psykholohiia, № 2(27), s. 17–23, 2020. <https://doi.org/10.33270/03202702.17> (in Ukrainian).
- [14] N. V. Chepeleva, N. I. Poviakel, «Teoretychne obgruntuvannia modeli osobystosti praktychnoho psykholoha», Psykholohiia: zb. nauk. prats, vyp. 3, s. 35–41, 1998. (in Ukrainian).

- [15] O. S. Shtepa, «Tendentsii osobystisnoho samorozvytku maibutnikh psykholohiv: resursnyi aspekt», Visnyk Lvivskoho un-tu. Seriia: Psykholohichni nauky, vyp. 16, s. 232–240, 2013. (in Ukrainian).
- [16] A. Yurkov, «Profesiohrama ofitsera-psykholoha zbroinykh syl Ukrainy, yak kintsevyi rezultat formuvannia profesiinoi hotovnosti do diialnosti v ekstremalnykh ta boiovykh umovakh», Perspektyvy ta innovatsii nauky, № 10(15), s. 331–338, 2022. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-10\(15\)-331-338](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-10(15)-331-338) (in Ukrainian).

Reviewed April 20, 2025

Published May 22, 2025

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

© Oleksandra Brukhovetska, 2025; © Tatyana Chausova, 2025